

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

Bakalářská práce

Bilingvismus a problémy s ním spojené

Bilingualism and the problems connected to it

Zweisprachigkeit und die damit verbundenen Probleme

Vypracovala: Martina Käferová

Vedoucí práce: Mgr. Jana Hofmannová, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 26. dubna 2019

.....

Martina Käferová

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji paní Mgr. Janě Hofmannové, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích.

Děkuji všem osmi zúčastněným rodinám za ochotu podílet se na mé bakalářské práci.

Mé rodině patří velké díky za trpělivost a velkou podporu v době mého studia i při zpracování této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce „Bilingvismus a problémy s ním spojené“ se zabývá vztahem mezi prvním a druhým jazykem, konkrétními výhodami a případnými jazykovými problémy jednotlivých bilingvních dětí při osvojování si dvou jazyků. Teoretická část je zaměřena na jazykový vývoj dítěte, na definici bilingvismu, druhy bilingvismu, jeho historický vývoj, předsudky a zásady bilingvní výchovy. Praktická část obsahuje informace o osmi bilingvních rodinách, jejich pohled na bilingvní výchovu a jsou zde uvedené příklady některých jazykových problémů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Bilingvismus, vývoj řeči, bilingvní rodiny, bilingvní výchova

ABSTRACT

This bachelor thesis „Bilingualism and the problems connected to it“ deals with the relation between the first and the second language and with particular advantages and potential lingual problems associated with the acquisition of two languages. The theoretical part is focused on the lingual development of children, definition of the bilingualism, types of the bilingualism, its historical development, prejudices and on principles of the bilingual upbringing. The practical part includes information about eight bilingual families and their opinion on the bilingual upbringing. Several examples of some of the lingual problems are mentioned as well.

KEY WORDS

Bilingualism, speech development, bilingual families, bilingual education

ANNOTATION

Die Bachelorarbeit „Zweisprachigkeit und die damit verbundenen Probleme“ beschäftigt sich mit der Beziehung zwischen der ersten und zweiten Sprache, mit den konkreten Vorteilen und sprachlichen Problemen einzelner bilingualer Kinder bei dem Erwerb zweier Sprachen. Der theoretische Teil der Arbeit behandelt die Sprachentwicklung des Kindes, die Definition des Bilingualismus, seine historische Entwicklung, Vorurteile und Prinzipien der bilingualen Erziehung. Der praktische Teil meiner Bachelorarbeit enthält Informationen über acht bilinguale Familien, ihre Erfahrungen mit der bilingualen Erziehung und es sind hier Beispiele einzelner sprachlichen Probleme aufgelistet.

DIE SCHLUSSELWÖRTER

Zweisprachigkeit, die Sprachentwicklung, bilinguale Familien, bilinguale Erziehung

Obsah

ÚVOD	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Vývoj řeči	11
1.1.1 Základní principy jazykových schopností a dovedností dle Vágnerové.....	11
1.1.2 Předřečové období.....	12
1.1.3 První slova dítěte	12
1.1.4 Období předškolního věku	13
1.1.5 Otcovská a mateřská mluva	14
1.2 Bilingvismus.....	15
1.2.1 Definice bilingvismu	15
1.2.2 Bilingvismus jako něco pozitivního	19
1.2.3 Předsudky o bilingvismu podle Štefánika.....	20
1.2.4 Zásady bilingvní výchovy	21
2 PRAKTICKÁ ČÁST	24
2.1 Studie	25
2.1.1 Vzorek číslo jedna: Česko-německo-rakouská rodina	26
2.1.2 Vzorek číslo dva: anglicko-česká rodina	28
2.1.3 Vzorek číslo tři: Česko-německá rodina	31
2.1.4 Vzorek číslo čtyři: Jihoafricko-česká rodina.....	32
2.1.5 Vzorek číslo pět: Americko-česká rodina	34
2.1.6 Vzorek číslo šest: Americko-česká rodina	35
2.1.7 Vzorek číslo sedm: Česko-rakouská rodina	37
2.1.8 Vzorek číslo osm: Česko-německá rodina	38
2.2 Výsledky výzkumného šetření	41
3 ZÁVĚR	43
4 RESÜMEE	46
5 SEZNAM LITERATURY.....	49

ÚVOD

Bilingvismus je v dnešní době velmi zajímavým a diskutovaným tématem, na které je v současnosti nahlíženo velmi pozitivně. Ne nadarmo se říká: *„Kolik jazyků umíš, tolikrát si člověkem“*.

U své bakalářské práce jsem kladla důraz na výběr tématu. Snažila jsem se zvolit téma, které by mě bavilo a bylo mi svým způsobem blízké. K dvojjazyčnosti mám blízký vztah, jelikož můj děda pochází ze smíšeného manželství, stejně jako má sestřenice a bratranec.

Díky osobní zkušenosti s bilingvismem jsem se o toto téma začala více zajímat a chtěla jsem porozumět danému tématu více do hloubky, poznat pravidla bilingvní výchovy a snažit se pochopit, jaký by měl být správný postup při dvojjazyčné výchově. Ve své bakalářské práci bych chtěla poukázat na jazykové problémy, se kterými se bilingvní děti mohou potýkat a popřípadě zjistit, co je jejich příčinou.

K danému tématu jsem použila informace z odborné literatury a některých zdrojů z internetu. Ve své praktické části jsem provedla kvalitativní výzkumné šetření v podobě dotazníků, které probíhalo formou rozhovorů. S informacemi získanými za pomoci zodpovězených dotazníků se budu snažit více proniknout do jazykové problematiky bilingvních dětí.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vývoj řeči

Schopnost dítěte naučit se řeč je již po staletí běžným jevem. Už od doby Homo sapiens se dítě v průběhu prvního až třetího roku života dokáže naučit komunikovat a porozumět řeči svých rodičů a okolí. Tento fenomén můžeme považovat za zcela běžný jako to, že se dítě naučí jíst nebo chodit. Naopak z vědeckého pohledu se tento jev zdá velmi složitý. Vědci považují za zcela fascinující, že se dítě v raném věku dokáže naučit bez námahy dva až tři jazyky a komunikovat s nimi, oproti dospělému člověku, který musí vynaložit velké úsilí, aby jazyk jen z části ovládal. (Průcha, 2011, s. 9)

1.1.1 Základní principy jazykových schopností a dovedností dle Vágnerové (2012):

- Dítě má vrozenou schopnost vnímat řeč svého okolí a zároveň touto řečí dále komunikovat.
- Rozvoj jazykových znalostí dítěte je dán učením. Hlavními zprostředkovateli slovní zásoby jsou rodiče, nejvíce matka. Tento jev může být chápán jako „vrozené řízené učení.“ Dítě potřebuje poslouchat mluvenou řeč, rozpoznávat její zvuky a následně si je zapamatovat a pochopit, k čemu slouží.
- „*„Tzv. systém jazykové podpory‘ (,language support systém, LASS‘) usnadňuje pochopení významu slov i gramatických pravidel. Zahrnuje např. specifický způsob, jakým mluví dospělí na malé děti, jak komentují jeho aktivity a jiné dění, co říkají při prohlížení obrázků v knížkách, hraní různých her, učení říkanek apod “ (Vágnerová, 2012, s. 93).*
- Osvojování jazykových schopností je spojeno s vnímáním a základním uvažováním. Postupným získáváním zkušeností a rozvojem vnímání se dítě dostává k přesnějšímu rozlišování fonologické podoby slov.
- K osvojení jazykových schopností je velice důležitá motivace. Hlavní motivací pro dítě je možnost získání poznatků a udržení kontaktu se svou rodinou (především

s matkou). Dítě se snaží se svým okolím komunikovat a sdílet různé poznatky. Tyto dva důvody vyvolávají v dítěti snahu verbálnímu sdělení porozumět a samo se takto vyjadřovat.

1.1.2 Předřečové období

Prvních osm měsíců života dítěte můžeme označit jako předřečové stádium. Toto stádium rozdělujeme na tři fáze: křik, broukání a napodobivé žvatlání. Předřečové období začíná křikem, který nemusí být vždy jen projevem nespokojenosti kojence, ale spíše přivoláním pozornosti matky. (Vágnerová, 2012, s. 93)

Po dovršení druhého měsíce se jazykové schopnosti dítěte posouvají k druhé fázi, tedy broukání, připomínající hlásky či slabiky (např. *ba, pa, grr* apod.) a později také samohlásky (*aa, oo*). Broukání je také klíčovým obdobím pro rozeznávání a vyslovování základních fonémů. Zlomová fáze nastává v průběhu šestého měsíce, kdy se dítě snaží složit různé souhlásky a samohlásky dohromady. Toto období nazýváme jako tzv. napodobivé žvatlání, ve kterém se matka stává pro dítě hlavním jazykovým modelem. V tomto stádiu by měly matky dávat velký zřetel na své artikulování, snažit se mluvit na dítě klidně a ne příliš hlasitě. Velmi častým způsobem mluvy matek na dítě bývá šišlaní, od kterého by se měly matky snažit co nejvíce distancovat. Tímto šišlavým vyjadřováním mohou nevědomky způsobit jednu z řečových poruch. (Kutálková, 2010, s. 10)

Typickými fonémy pro žvatlání jsou (*b, p, m, d a n*), jejichž výslovnost je pro dítě oproti jiným fonémům lehká. Jsou to písmena, na která začínají všechna první dětská slova, vyskytující se v různých jazycích (*mama, papa, baba*). (Vágnerová, 2012, s. 97)

1.1.3 První slova dítěte

V období mezi 10. až 12. měsícem dítě vykazuje první známky komunikace. Jako první se dítě snaží porozumět stimulům, které dostává od rodičů, svou reakcí na ně dokazuje, že dané stimuly pochopil. Uvádím příklad: Jeden z rodičů řekne slovo: „*máma*“ dítě se začne usmívat a kopat rukama i nohama. Je to zcela běžný ontogenický jev, dítě nejdříve porozumí řeči svého okolí, až potom začíná se svými prvními slovy. (Morgensternová, Šulcová a Schöll, 2011, s. 16)

Rozvoj jazykových schopností je v tomto období závislý na rodičích. Rodiče ačkoliv nevědomky jsou schopni svůj verbální projev přizpůsobit tak, aby byl pro dítě zcela srozumitelný a v rámci jeho možností pochopitelný. Tento jev se označuje jako „*child directed speech*“ (na dítě zaměřená řeč). Rodič na své dítě mluví krátkými větami, často používá stejná slovíčka, snaží se artikulovat a mluvit nahlas. (Morgensternová, Šulcová a Schöll, 2011, s. 16)

„Na dítě zaměřená řeč je v podstatě schopnost rodičů přizpůsobovat se jazykové úrovni svých dětí, usnadňování vzájemného porozumění a podněcování dítěte k vlastní řečové produkci. Papoušek nazývá schopnost rodičů intuitivně odhadnout úroveň dítěte (nejen v oblasti řečových projevů) rodičovskou didaktikou, či intuitivním rodičovstvím“ (Papoušek, Papoušek, 1987, s. 669-720)

Předtím než dítě začne používat konkrétní označení pro určitou věc (jídlo), vyjadřuje se skrz tzv. předpojmy (*ham*). Slovo „*ham*“ může znamenat „*Mám hlad*“, „*Někdo jí rohlík.*“, nebo „*Vidím talíř, na kterém jím*“. Dalším příkladem může být auto na silnici, které dítě označí jako „*tú-tú*“. V tomto období se matka stane pro dítě tlumočnickem, který tyto předpojmy překládá na konkrétní slova. Dítě označí auto jako „*tú-tú*“ a matka následně překládá daný předpojem na konkrétní slovo: „*tú-tú*“ znamená „*auto*“. Tímto způsobem matka rozšiřuje slovní zásobu dítěte. (Morgensternová, Šulová a Schöll, 2011, str. 18)

Vývoj řeči je u každého jedince jiný a každé dítě se svými prvními slovy začíná individuálně. Tato individualita závisí na faktorech biologických (dědičnost, individuální schopnosti) a faktorech sociálních (rodinné prostředí). Většina dětí dokáže okolo 12. až 18. měsíce zformulovat svá první jednoslabičná či dvouslabičná slova. Ve věku dvou let dítě ovládá okolo 200 až 300 slov, s přibývajícím věkem slovní zásoba rapidně narůstá a dítě kolem 3. roku ovládá něco mezi 896-1743 slovy. (Průcha, 2011, s. 48)

1.1.4 Období předškolního věku

Toto období nastává mezi 3. až 6. rokem. Dítě se snaží pochopit různé souvislosti a vztahy. Z tohoto důvodu dítě často pokládá otázku „*Proč?*“ nebo také „*Co to je?*“. Dětské otázky mohou být různorodé, jednou se zeptají, jak je možné, že had slyší, když nemá uši, proč lidé oproti zvířatům trávu nejedí, nebo proč pan Novák nemá vlasy, ale jenom vousy. Děti od svých rodičů a okolí vyžadují vysvětlení na jejich otázky, odpověď

na jednu otázku dítě často neuspokojí a najde si cestu k otázce druhé. (Vágnerová, 2012, s. 214-215)

Ve věku kolem 3. let nastává v řečovém vývoji důležitý posun, ve kterém si dítě osvojuje první prvky gramatiky. Tyto projevy gramatiky můžeme dohledat už v batolecím věku a to například u skloňování slova „*máma*“ na „*mámo*“. Mezi druhým a třetím rokem děti začínají časovat, skloňovat a používat plurál. (Vágnerová, 2000 s. 84)

Třetí až šestý rok je klíčový pro vývoj výslovnosti různých hlásek. Prvně dítě vyslovuje souhlásky, tzv. retnice (*p, b, m, v, f*), později také (*t, d, n*). Pokud má dítě problém s výslovností hlásek (*d', t', ň*), je dost pravděpodobné, že se objeví problém s výslovností hlásek (*ž, š, č*). V opačném případě může dítě ovládat výslovnost (*ž, š, č*), ale problém mu mohou dělat sykavky (*c, z, s*). Běžným jevem také bývá, že sykavky (*c, z, s*) jsou zaměněny hláskou *t*. Rozdíl v artikulaci mezi hláskami (*t a t'*), si dítě osvojuje až později, jelikož jde o zvuky, které zní velmi podobně. (Vágnerová, 2000 s. 86)

1.1.5 Otcovská a mateřská mluva

Emocionální a výchovná role matky a otce je ve vývoji dítěte zcela nepostradatelná. Jedním ze základních společných rysů mluvy matky a otce na dítě, je snaha mluvit jednoduchými větami, pomalu, zřetelně a přizpůsobit svůj slovník jazykové úrovni dítěte. Odborné studie poukazují na to, že způsob, jakým rodiče s dítětem mluví, se v některých aspektech liší. Otec, jelikož se svým dítětem komunikuje slovníkem rozsáhlejším, se stává pro dítě náročnějším konverzačním partnerem. Na rozdíl od matky, která používá slovník frekventovaných slov, které dítě dobře zná. Z tohoto důvodu je pro dítě konverzace s otcem o něco náročnější. Další studie potvrzují, že pro otce je o něco obtížnější svým dětem porozumět než pro matku. (Šůlová, 2006, s. 336-337)

1.2 Bilingvismus

Většina z nás považuje bilingvismus za něco výjimečného, nevšedního a typického pro malou skupinu lidí. Pravdou je, že bilingvismus a multilingvismus je více rozšířený než monolingvismus. Na celém světě vyrůstají až dvě třetiny lidí v bilingvním prostředí. Z tohoto důvodu by se dalo předpokládat, že výzkumu bilingvismu bude věnována velká pozornost. Opak je pravdou, na zkoumání bilingvismu byl kladen důraz až od dvacátých let tohoto století. (Štefánik, 2000, s. 26)

I v naší historii se můžeme potkat se společenským bilingvismem, na území České republiky se do druhé světové války mluvilo česky a německy. Jedním z nevýznamnějších příkladů je česko-slovenský receptivní bilingvismus¹, který zde přetrvával do rozpadu Československa. (Morgensternová, Šulová a Schöll, 2011, s. 26)

1.2.1 Definice bilingvismu

Při zamyšlení nad významem slova bilingvista mnozí z nás představí osobu, která se dorozumí oběma jazyky na úrovni rodilého mluvčího. Toto mínění není však zcela pravdivé. Za bilingvistu lze označit i takového jedince, který svůj druhý jazyk ovládá pouze pasivně, tedy druhému jazyku rozumí, ale nehovoří jím. Obecně lze říci, že většina bilingvistů nepoužívá svůj jazyk v plném rozsahu. Mluvíme-li o právníce, která hovoří ve svém zaměstnání z velké části anglicky a ve svém domácím prostředí převážně francouzsky, její právní slovník bude obsáhlejší v angličtině než ve francouzštině, zatímco doma bude lépe komunikovat ve francouzském jazyce.

Bilingvismus jako takový je velmi těžké charakterizovat. Ačkoli existuje mnoho definic, většina z nich stoprocentně nepopisuje to, co ve skutečnosti znamená. Jeden z hlavních důvodů je různorodost tohoto jevu. Existují však definice, které popsali různí badatelé a jazykovědci. (Harding-Esh, Riley, 2008, s. 39-40)

¹ Receptivní bilingvismus: „*Je stav, kdy jedinec rozumí cizímu jazyku, ale není schopen ho aktivně používat.*“ (Štefánik, 2004, s. 26)

L. Bloomfield tvrdí, že: „*Bilingvismus je schopnost ovládat dva jazyky na úrovni rodilého mluvčího*“ [...] *Nelze samozřejmě definovat stupeň dokonalosti, na kterém se z nerodilého mluvčího stává bilingvista: rozlišení je relativní.*“ (Bloomfield, 1933, s. 55-56)

Budeme-li se řídit Bloomfieldovou definicí, každý bilingvní jedinec by měl ovládat oba jazyky na sto procent, což je téměř nemožné, nebo velmi ojedinělé. Opačným případem je Haugen, který tvrdí:

„Bilingvismus začíná v okamžiku, kdy je mluvčí jednoho jazyka schopen tvořit celistvé a smysluplné promluvy v jiném jazyce“ (Haugen 1953 cit. podle Harding-Esh, Riley, 2008 s. 40)

Štefánik vysvětluje bilingvismus tímto způsobem:

„Keď sa hovorí o bilingvizme a o bilingvistoch často vznikajú nedorozumenia, čo sa pod tým vlastne myslí. Za bilingvistu býva označovaný každý, kto sa pohybuje na stupnici, ktorej jeden (ideálny) koniec by predstavovali jednotlivci ovládajúci oba jazyky na úrovni monolingvistov a na jej druhom konci sú ľudia iba pasívne ovládajúci druhý jazyk. [...] Bilingvistou môžeme rozumieť jednotlivca majúceho schopnosť alternatívneho používania dvoch jazykov pri komunikácii s ostatnými v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa tato situácie uskutočňuje.“ (Štefánik, 2000, s. 16-17)

Lam definoval bilingvismus následovně:

„Bilingvismus označuje schopnosti a komunikaci ve dvou jazycích. [...] V bilingvní společnosti se komunikuje dvěma jazyky. V bilingvní společnosti může být velký počet monolingvních lidí za předpokladu, že je v ní dostatek bilingvních lidí na to, aby v této společnosti zajišťovali funkce vyžadující bilingvní schopnosti. Je tedy třeba rozlišovat mezi individuálním bilingvismem a bilingvní společností.“ (Lam, 2001, s. 93-94)

Po přečtení těchto čtyř definicí si můžeme udělat malý obrázek o tom, koho považovat za bilingvistu. Lam nás přivádí k prvnímu důležitému dělení bilingvismu a to bilingvismus společenský a individuální.

Bilingvismus společnosti: Je situace, kdy všichni obyvatelé dané země jsou bilingvní. Tento jev se vyskytuje v zemích, které mají dva a více úředních jazyků. Typickými příklady jsou země jako Kanada, Belgie nebo Finsko.

Individuální bilingvismus: Bilingvismus týkající se pouze jednotlivců. Příkladem je dítě, které pochází z rodiny, jejíž rodiče jsou příslušníci různých národností.

1.2.1.1 Kdo je bilingvní?

Lze říci, že za bilingvistu považujeme takového jednotlivce, který dokonale ovládá dva jazyky. Patří do této skupiny člověk, který druhému jazyku rozumí, ale neumí se jím verbálně vyjadřovat? Člověk, který umí v daném jazyce hovořit, ale neumí jím psát? I jednotlivce, který neumí v druhém jazyce hovořit, ani mu nerozumí, ale umí v něm číst a psát? Mohli bychom za bilingvní považovat i tyto osoby? Jeden z příkladů může být jedinec, který si osvojí menšinový jazyk během dětství a později se naučí druhý jazyk ve společnosti nebo ve škole. Postupem času, pokud se takový člověk odstěhuje z daného prostředí, popřípadě ztratí kontakt s těmi, co s ním hovoří, se stane druhý jazyk dominantním a jedinec přestane menšinový jazyk ovládat. Je tedy bilingvismus relativní pojem? Slovo bilingvista se v první řadě vztahuje na člověka ovládajícího dva jazyky. Může se však aplikovat na velký počet lidí, kteří ovládají v nerovnoměrné míře tři a více jazyků. V mnohých afrických nebo asijských zemích existuje několik jazyků na jednom území a značná část obyvatelstva všechny jazyky ovládá. Individuální multilingvismus je v těchto krajinách něco samozřejmého. Většina obyvatel hovoří jazykem, který je prostředkem komunikace mezi rozdílnými etnickými skupinami anebo jazykovými společenstvy. Stává se, že tyto jednotlivci ovládají ještě navíc cizí jazyk jako například anglický, francouzský nebo španělský. (Štefánik, 2004, s. 25-27)

Některé typy bilingvistů podle Štefánika:

Ascendentní bilingvista: jedinec, u kterého ovládnutí druhého jazyka vzrůstá zásluhou častého používání

Dominantní bilingvista: jedinec, který lépe ovládá jeden z jazyků a častěji ho používá

Ekvivalentní bilingvista: jedinec, který ovládá jazyky na stejné úrovni a používá je stejně často

Funkční bilingvista: jednatlivec, který umí komunikovat oběma jazyky, ale stoprocentně je neovládá

Maximální bilingvista: jednatlivec, který ovládá oba jazyky na úrovni rodilého mluvčího

Minimální bilingvista: jednatlivec, který ve svém druhém jazyce ovládá jen několik výrazů

Přirozený bilingvista: jednatlivec, který si neosvojil svůj druhý jazyk ve škole a často není schopný tlumočit a překládat z jednoho jazyka do druhého

Receptivní bilingvista: rozumí mluvenému nebo psanému jazyku, ale neumí v něm hovořit

Sekundární bilingvista: jednatlivec, který si osvojil druhý jazyk skrz vyučování

(Štefánik, 2004, s. 26)

Ve své praktické části budu pracovat s různými typy bilingvistů. Pro mé výzkumné šetření budou charakterističtí typy bilingvistů jako: dominantní, receptivní, maximální, nebo také funkční bilingvista. Všechny tyto typy bilingvistů ovládají oba jazyky na komunikativní úrovni. Což je pro mou praktickou část velmi důležité, jelikož bych se chtěla zabývat problémy v obou jazycích. V mé práci se také vyskytne receptivní bilingvista, který rozumí druhému jazyku, ale nedokáže s ním hovořit.

1.1.1 Vývoj bilingvismu

První výzkumy popisují bilingvismus jako něco negativního, něco co by mohlo poškodit verbální i neverbální inteligenci. Roku 1808 německý učitel Jahn vyslovil názor, že bilingvní vzdělání způsobuje verbální a kognitivní zaostalost. Jestliže dítě má jen jednu matku, stejně tak může mít jen jeden mateřský jazyk. Kdyby se dítě mělo učit dva nebo více jazyků, nebylo by schopné zvládnout ani jeden z nich a zároveň by bylo zmateno, jelikož každý z jeho jazyků by mu poskytoval odlišný pohled na svět. (Paradis, Lebrun, 1984, s. 9)

O. Jespersen k tomu napsal:

„Pro dítě je velkou výhodou, když ovládá dva jazyky, ale bez jakýchkoliv pochybností, tato výhoda může být vykoupena až příliš draho. V první řadě se dítě sotva naučí

kterýkoliv z dvou jazyků tak dokonale, jako by šlo pouze o jeden. Kromě toho namáhání mozku potřebné na zvládnutí dvou jazyků místo jednoho, snižuje schopnost dítěte naučit se jiné věci, které by mohlo a mělo zvládnout. Možná to na první pohled může vypadat, že mluví jako rodilý mluvčí, ale ve skutečnosti neovládá preciznost jazyka.“ (Jespersen, 1922, s. 148, překlad z angličtiny - M. K.)

K podobným výsledkům dospěli také jiní autoři, jako například Saer (1923), Smith (1923), Kelley (1936). Bilingvisty považovali za lidi s horšími vyjadřovacími schopnostmi, menší slovní zásobou a dokonce méně inteligentní.

Přibližně od padesátých let minulého století se pohled na bilingvismus výrazně změnil. Vyšlo najevo, že většina výzkumů obsahovala metodologické a jiné nepřesnosti. Roku 1962 autoři E. Peal a W. Lambert přišli se studií, ve které dokázali, že skupina bilingvistů dosáhla v testech na verbální a neverbální inteligenci lepších výsledků než skupina monolingvní. Tyto výsledky byly později potvrzeny i jinými výzkumníky, což přineslo nový pozitivní pohled na bilingvismus. Z pozdějších početných studií vyplývá, že děti hovořící dvěma jazyky, mají lépe vyvinuté divergentní a kognitivní myšlení a také jsou kreativnější. (Štefánik, 2000, s. 7-9)

Obecně lze říci, že být bilingvní má pozitivní účinky na mozek. V porovnání s monolingvním jedincem, mluvit dvěma jazyky může znamenat, že bilingvní jedinec dokáže lépe udržet pozornost, je schopen efektivněji pracovat a rychleji řešit úkoly. Tyto dovednosti jsou projevem neustálého přepínání kódu v mozku. Přepínání kódů znamená, že si jedinec musí neustále překládat různá slova z jednoho jazyku do druhého a tím pádem více trénuje mozek. Další výhodou se vyskytuje v oblasti školství, mnoho studií ukazuje, že ti, kteří mluví dvěma jazyky, jsou s větší pravděpodobností méně rozptýleni a více zaměřeni na úkoly.

Nedávná studie Millenium Cohort zjistila, že vícejazyčnost má pro dítě mnoho vzdělávacích přínosů. Její výzkum ukázal, že i když dítě není vzděláváno ve svém mateřském jazyce, ale ve svém druhém, může zpočátku zaostávat, ale za tři, čtyři a pět let to dožene a překoná své vrstevníky. (Bonfigilio, 2007)

1.2.2 Bilingvismus jako něco pozitivního

Názor na bilingvismus se díky vývoji společnosti a přibývajícimu počtu bilingvních jedinců změnil a je na něj pohlíženo spíše jako na něco pozitivního, co by mělo být pro dítě přínosné. Existuje opravdu velké spektrum věcí týkající se vícejazyčnosti, které můžeme definovat jako pozitivní. Ve větší míře má bilingvismus na děti spíše pozitivní vliv, než negativní.

Prvním příkladem může být vztah s rodiči v případě, že oba rodiče mluví s dítětem ve svých mateřských jazycích. Toto umožňuje dítěti s každým z nich komunikovat v jeho jazyce, což upevňuje vztah s každým z rodičů, protože ne každý dokáže vyjadřovat své pocity v cizím jazyce. Další z výhod u vícejazyčnosti je schopnost rychlejšímu porozumění jazyku třetímu, který se jedinec učí například ve škole.

Bilingvní výchova znamená pro dítě velké kulturní a jazykové obohacení, jak potvrzuje rčení: „kolik jazyků umíš tolikrát si člověkem“. Komunikační schopnosti jsou rozšířené a jedinec má příležitost si najít přátele i v jiné zemi, než ve které žije. Jednou z dalších příležitostí, která se bilingvnímu jedinci nabízí, je poznání jiné kultury a být její součástí. Například při návštěvě prarodičů a ostatních příbuzných o svátcích. Být bilingvní může také znamenat lepší schopnost přizpůsobovat se novému prostředí. V neposlední řadě má jedinec díky vícejazyčnosti více možností v budoucím výběru škol a na trhu práce má šance na lukrativnější nabídky.

Obecně lze říci, že bilingvismus obohacuje intelekt a vytváří jedinci multidimenzionální pohled na svět.

1.2.3 Předsudky o bilingvistu podle Štefánika:

Bilingvismus bude mít negativní vliv na inteligenci a myšlení dítěte, tento předsudek komentuje Štefánik následovně:

„Nie je to pravda. [...], toto je jedno z najstarších a zároveň najzakorenenejších nesprávnych tvrdení v súvislosti s bilingvizmom.“ (Štefánik, 2000, s. 71) V této kapitole Štefánik kritizuje nepřesnost prvních studií o bilingvistu a jejich „míchání jablek s hruškami“. Tím je myšleno jejich neprofesionální testování, kdy děti z elitářských škol byly testovány společně s dětmi přistěhovalců. Z toho důvodu byly jejich výsledky neadekvátní, takže je můžeme považovat za nepravdivé.

Další z častých předsudků, které Štefánik popsal je, že dítě není schopné si osvojit ani jeden z jazyků „pořádně“. Mnoho výzkumů označuje toto tvrzení za zcela nepravdivé. U bilingvní výchovy se musí dodržovat určitá pravidla, na tato pravidla musí být kladen důraz stejně tak jako na výchovu dítěte. Hlavním pravidlem pro bilingvní výchovu je vytvoření vhodného prostředí, dále je potřeba dítě neustále motivovat a v neposlední řadě udržovat kontakt s oběma jazyky. Pokud tato pravidla nejsou dodržovaná, může nastat situace, že se dítě neosvojí ani jeden z jazyků „pořádně“. (Štefánik, 2000, s. 71)

Další z předsudků o bilingvismu bývá to, že dítě bude míchat dva jazyky dohromady a nebude schopné je od sebe rozeznat. Tento názor mohl vzniknout na základě řečových projevů malých dětí, jejichž jazykový rozvoj byl v první fázi. Ve většině případů by měl bilingvní vývoj dítěte procházet třemi fázemi. V první fázi osvojování jazyků dochází k situaci, že si dítě v jednom z jazyků napomáhá slovní zásobou z jazyka druhého. Ve druhé fázi už by dítě mělo být schopné jazyky od sebe oddělovat na základě toho, s kým z rodičů komunikuje. V třetím stádiu by mělo jazyky od sebe perfektně rozeznat a vědět, jakým jazykem má komunikovat s otcem anebo s matkou. (Štefánik, 2000, s. 72)

Bilingvismus způsobí, že jedinec není schopný se zařadit ani do jedné z dvou kultur, a proto psychicky trpí. Štefánik popisuje tento jev takto:

„Problém identity človeka však nie je iba otázkou jazyka. Myslíme si, že ho spoluvytvára celý komplex rozličných faktorov, ku ktorým patrí napríklad miesto, kde sa človek narodil a prostredie, v ktorom vyrastal, jeho rodiča a starí rodiča, ale aj kamaráti a známi, v kontakte s ktorými sa formovala jeho osobnosti, zvyky, tradície, ktorých sa pridrižiava, sviatky, ktoré slávi atď. Jazyk je iba jedným z týchto faktoroch, aj kedy bez pochyby jedným z najdôležitejších, pretože ťažko sa niekto, kto sa môže stotožniť s nejakým spoločenstvom ľudí, etnickou či kultúrnou skupinou a počítať sa za člena, ak neovláda jej jazyk.“ (Štefánik, 2000, s. 74)

1.2.4 Zásady bilingvní výchovy

Při osvojování dvou jazyků je potřeba dodržování zásadních pravidel, aby dítě mohlo v budoucnosti využít všech výhod bilingvismu.

1.2.4.1 Jeden člověk, jeden jazyk

„*Jeden člověk, jeden jazyk*“ ve světě známé také jako „*One person, one language*“ (OPOL), je metoda navržená francouzským lingvistou Grammontem roku 1902. OPOL je jednou z nejpůvodnějších strategií při osvojování dvou jazyků zároveň. Tento jev je aplikován přesně tak, jak se nazývá. Každý z rodičů mluví s dítětem svým mateřským jazykem. Jako příklad můžeme uvést maminku Češku a otce Němce, kdy matka na své dítě mluví od narození pouze česky, stejně tak otec by měl mluvit jen německy. Toto pravidlo platí i pro učitele, prarodiče nebo kamarády.

Aby tato metoda byla úspěšná, musí být konzistentní. Např. matka Češka by měla se svým dítětem mluvit vždy svým mateřským jazykem. I když je venku s ostatními dětmi, přáteli, kteří mluví pouze německy. I u večeře s prarodiči, kteří nemluví ani nerozumí češtině. Pokaždé by se měl rodič snažit oslovovat své děti pouze svou mateřštinou. Zpočátku mají děti tendenci míchat jazyky dohromady a reagují na jednoho z rodičů jazykem druhým, avšak s důsledností dodržování těchto pravidel děti pomalou začnou spojovat osoby s určitým jazykem. (Bonfiglio, 2017)

1.2.4.2 Měli bychom své dítě opravovat?

„*Měli bychom své dítě opravovat?*“ To je otázka, kterou si klade většina dvoujazyčných rodin. Pokud rodiče své dítě neustále opravují, může to mít na jedince negativní účinky. U některých dětí může dojít k tomu, že jedinec ze strachu a úzkosti nebude chtít druhý jazyk používat. U některých případů může dojít až ke koktavosti. Pokud se koktání vyskytne u „*slabšího*“ jazyka, neměl by to být pro dítě problém. Postupem času by mělo koktání samo zmizet. V případě dlouhodobé koktavosti se doporučuje návštěva logopeda nebo psychologa. Důležité je, aby rodiče nechali jazykovému vývoji volný průběh a pouze se soustředili na to, aby mluvili na své dítě svou mateřštinou. (Bachárová, Švamberk Šauerová, 2015)

1.2.4.3 Nespěchejte na vývoj jazykových schopností

Většina rodičů má strach, že při osvojování dvou jazyků může dojít ke zpomalení jazykového vývoje, které je u bilingvních dětí častým jevem. U některých dvojjazyčně mluvících dětí, se může zdát, že jejich vývoj poněkud pomalejší oproti ostatním monolingvním dětem. S postupem času se však tyto jazykové „*nedostatky*“ promění

v klady, z kterých mohou pak profitovat celý život. (Bachárová, Švamberk Šauerová, 2015)

„Příčinou zpoždění je někdy jen potřeba nejdříve si jazyky ujasnit. Dítě je začne více používat až po získání řečové sebejistoty [...] Opoždění řeči však bývá vyváženo větší tvořivostí či schopností řešit problémy.“ Dvojjazyčné dítě je nuceno propojovat mezi různými jazykovými systémy a tento trénink mozku mu pak poskytuje mnohostranné výhody v dalším učení se.“ (Bachárová, Švamberk Šauerová, 2015)

1.2.4.4 Když dítě odmítá druhý jazyk

Bilingvní rodiny se často setkávají se situací, kdy dítě odmítá mluvit druhým jazykem. Tuto situaci mohou způsobit různé okolnosti. Například ve společnosti svých spolužáků může odmítat hovořit v jazyce druhém, aby si nepřipadal odlišný. Jeden jazyk bude pro dítě vždycky dominantní, většinou jedinec bude upřednostňovat jazyk země, ve které žije. (Bachárová, Švamberk Šauerová, 2015)

1.2.4.5 Když česká maminka mluví na své dítě anglicky, nebo německy

Některé maminky mluví na své děti od narození mateřským jazykem otce. To je jedna z velkých chyb, kterou mohou udělat. Některé z nich druhý jazyk stoprocentně neovládají a můžou způsobit to, že si dítě jazyk špatně osvojí. Zároveň je to velká nevýhoda pro dítě, jelikož dítě si neosvojí mateřský jazyk matky a může dojít i k tomu, že si špatně osvojí mateřský jazyk otce. Oba rodiče by se měli snažit dodržovat pravidlo „*One person, one language*“, kdy na své dítě oba mluví svým mateřským jazykem.

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Cílem mého výzkumného šetření je charakterizovat situace v bilingvních rodinách. Mým záměrem je upozornit na konkrétní výhody a problémy bilingvních dětí při osvojování si dvou jazyků z lingvistického hlediska.

Pro jasné porozumění problémů či výhod jednotlivých bilingvních dětí jsem zvolila formu rozhovoru s rodiči bilingvních dětí. Získané informace jsem písemně evidovala. Prostřednictvím daných otázek jsem se seznamovala s individuálními jazykovými problémy dítěte a pohledem rodičů na celkovou situaci.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?
2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se neměly opravovat?
3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?
4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Podotázky:

1. Jaké národnosti jste vy a váš partner/partnerka?
2. Jaký je rodný jazyk váš a vašeho partnera/vaší partnerky?
3. V jakém roce jste se vy váš partner/vaše partnerka narodili?
4. Jaké máte vy a váš partner/vaše partnerka vzdělání?
5. Jak staré je vaše dítě? Do které chodí třídy?
6. Kde jste vy a váš partner/vaše partnerka s dítětem žili? Kde žijete teď?
7. Stěhovali jste se do jiné země? Pokud ano, mělo to nějaké následky pro dítě?
8. Mluvili jste na dítě od narození vaší mateřštinou, pokud ano, kdy to bylo?
Pokud ne, uveďte jazyk, jakým na dítě mluvíte.

9. V jakém jazyce probíhá/pobíhala komunikace v rodině? Ve vztahu:

Matka s dítětem:

Otec s dítětem:

Matka s otcem:

10. Jak probíhá komunikace dítěte s okolím?

Venku:

S příbuznými:

Ve škole:

11. Který jazyk dítě používá jako dominantní v současné době? Bylo tomu tak vždy?

12. Objevují se u dítěte nějaké problémy ve škole? Potřebuje na učení více času? (např. kvůli jazykové bariéře)

13. Mohl/Mohla byste popsat nějaké situace, které jsou díky bilingvní výchově složité? (např. komunikace s prarodiči)

Výzkumný vzorek:

Mého výzkumného šetření se zúčastnilo osm dvojjazyčných rodin s dětmi ve věku od 6 do 16 let, mluvící převážně anglickým, českým nebo německým jazykem. Většina rodin právě teď žije v České republice, pouze dvě v Rakousku.

2.1 Studie

V této části představím všech osm bilingvních rodin a informace, které jsem prostřednictvím rozhovoru získala. Zpočátku nebylo jednoduché najít dostatek dvojjazyčných rodin, ale po prvním setkání jsem získala kontakt na další rodiny, které projevíly zájem účastnit se mého výzkumu. Pokaždé jsem narazila na spoustu ochotných lidí s velmi zajímavými životními příběhy.

Pokládané otázky byly směřovány k rodičům bilingvního dítěte. V dotazníku byly zkoumány osobní informace i o rodičích, ale především o bilingvním dítěti. Tyto informace jsou naprosto anonymní, v práci nejsou uváděna žádná jména nebo osobní údaje.

2.1.1 Vzorek číslo jedna: Česko-německo-rakouská rodina

Pohlaví: Chlapec

Věk: 15 let

Třída: 4. třída druhého stupně (odpovídá 9. třídě ZŠ v České republice)

Rodiče

Matka bilingvního chlapce je Češka, narozená roku 1972 v České republice, její mateřský jazyk je čeština. Otec se narodil v roce 1958 v Jižním Tyrolsku, jeho mateřský jazyk je italština, avšak od dětství mluvil také němčinou a ladinštinou. Rodiče se seznámili v Německu, kam oba odcestovali za prací. Otec se živí jako kuchař a matka pracuje jako servírka. Komunikace mezi rodiči probíhá v německém jazyce.

Stěhování

Rodina žila do tří let dítěte v Německu, kde chlapec navštěvoval půl roku mateřskou školu. Rodiče se poté rozvedli a matka se s dítětem přestěhovala do České republiky. V osmi letech nastalo v rodině opět stěhování a to do sousední země Rakousko, kde žije rodina doteď.

Jazykový vývoj dítěte

Otec na dítě mluvil od narození pouze německy. Matka mluví na své dítě od narození střídavě německy a česky. Chlapec do tří let ovládal český jazyk pouze pasivně, téměř všemu rozuměl, ale nedokázal česky odpovědět. Zlom nastal asi po dvou měsících, kdy u chlapce začala převládat čeština a osvojil si poměrně dobrou slovní zásobu. Němčinu používal jen při komunikaci s otcem, která nebyla pravidelná.

Před nástupem do školy v Rakousku předcházelo intenzivní doučování německé gramatiky, kterou neměl možnost si předtím osvojit. Během půl roku se u chlapce stala němčina dominantním jazykem, chlapec neměl problém ani s gramatikou nebo výslovností.

Hlavní výzkumné otázky

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, dítě mělo problémy v oblasti gramatiky nejprve v němčině a poté v češtině. Problém přetrvává pouze v jazyce českém.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Ano, matka se snaží své dítě opravovat, co se týče výslovnosti, gramatické chyby mu neopravuje.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Chlapec nikdy neměl problémy s výslovností v českém nebo německém jazyce.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Ano, často se stává, že si vypůjčuje německá slova, pokud nezná český ekvivalent.

Příklady jazykových problémů:

1. Doslovný překlad

„V kolik mam vyzvednout sestru v zahrádce?“ v němčině: „Um wie viel Uhr soll ich meine Schwester im Kindergarten abholen?“

- Německé slovo „der Kindergarten“ by se doslovně přeložilo jako „dětská zahrádka“, správný překlad do češtiny je mateřská škola.

2. Používání německých slovíček v českých větách

„Jdu do Hütte.“

„Dojdu pro Kiste.“

3. Sémantické chyby

„Ty jsi nějaká úzká mami.“ místo: „Ty jsi nějaká hubená.“

„On nás předháněl.“ místo: „On nás předjel.“

- Chlapec nedokáže použít správné výrazy, pro určité situace.

4. Gramatické chyby

Vzorové příklady jsou SMSky:

„Este cekam u doctora.“

„Mi uz jsme skončili, muzes viject.“

- Ve svém písemném projevu vše píše tak jak slyší, v Česku navštěvoval základní školu do třetí třídy a neměl možnost si osvojit základní pravidla českého pravopisu.

Zhodnocení rodičů

Za příčinu některých jazykových nedostatků v českém jazyce matka považuje neúplné osvojení pravidel českého pravopisu. Chlapec neměl možnost si tyto pravidla osvojit, jelikož v Česku navštěvoval základní školu jen do třetí třídy. Jako další důvod uvedla časté stěhování.

Rodina považuje bilingvní výchovu jako něco pozitivního, občas velmi náročného, ale ve výsledku jako něco, co bude v budoucnosti pro syna velmi přínosné.

2.1.2 Vzorek číslo dva: anglicko-česká rodina

Pohlaví: Chlapec

Věk: 8 let

Třída: 2. třída

Rodiče

Matka bilingvního chlapce je narozená roku 1978 a je české národnosti. Matčin mateřský jazyk je čeština. Otec se narodil roku 1968 ve Velké Británii, jeho mateřským jazykem je angličtina. Oba rodiče mají středoškolské vzdělání zakončené maturitou. Otec momentálně pracuje jako učitel v jazykové škole, matka se živí jako profesionální fotografka.

Stěhování

Do šesti let dítěte rodina žila ve Velké Británii, kde chlapec tři roky navštěvoval mateřskou školu. V šesti letech dítěte nastalo stěhování do České republiky, matka popisuje jeho adaptaci s okolím a jazykem jako velmi náročnou. Jako příklad uvedla situaci, když ho vyzvedla ze školy a chlapec ji požádal, aby na něj mluvila anglicky, že by si rád odpočinul.

Jazykový vývoj dítěte

Matka mluvila na své dítě od narození česky, pokud v Anglii okolí nerozumělo, občas udělala výjimku a mluvila s ním anglicky. Otec s chlapcem komunikuje pouze v angličtině, stejně jako s matkou. Dle vyjádření matky se u chlapce objevily problémy s vývojem řeči, do čtyř let téměř nekomunikoval. Kvůli opožděnému vývoji řeči nevnímal ze začátku dvojjazyčnost jako samozřejmost, bylo to pro něj velmi komplikované. Než se rodina přestěhovala do České republiky, byla pro chlapce jednoznačně dominantní angličtina, avšak českému jazyku rozuměl, ale při komunikaci raději používal angličtinu.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, dítě má problémy v oblasti gramatiky v českém jazyce. U chlapce se objevují jazykové problémy v psaném projevu, kdy zaměňuje například písmeno k za c (anglický vzorec v hlavě). Problémy s českým jazykem přetrvávají dodnes.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Ano, matka se snaží své dítě v českém jazyce opravovat. Matka nejprve nechá chlapce, aby na chybu přišel sám a opravil ji, pokud ale neví, tak ho opraví sama.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, chlapec má problémy s výslovností hlásek, rodina pravidelně navštěvuje logopedickou péči.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Ano, občas použije anglické slovíčko, pokud nezná český ekvivalent.

Příklady jazykových problémů:

1. Gramatické chyby

„Cdo to udělal?“ záměna písmena *k* za *c*.

„*Já jsem špatně vyspal.*“

- Chlapec nepoužívá zvrtné zájmeno *si/se*, v angličtině tento druh reflexních sloves neexistuje.

„*I can't see nothing.*“

- Chlapec vytváří věty podle českého vzorce, v češtině může být více záporů v angličtině nikoliv.

2. Malá slovní zásoba

Učitelka se zeptala chlapce: „*Kde máš přezůvky?*“ chlapec nerozuměl.

- Slovní zásobu si osvojil pouze od matky, která neříkala přezůvky, ale bačkůrky.

3. Výslovnost hlásek

Problém s výslovností hlásek *č* a *ř*.

Zhodnocení rodičů

Jako příčinu některých jazykových nedostatků dítěte považují to, že na chlapce mluvila od narození česky jen matka a syn neměl možnost osvojit si jinou slovní zásobu, než tu kterou slyšel od ní. Rodina považuje bilingvismus jako něco pozitivního, kdy klady převažují nad zápory.

2.1.3 Vzorek číslo tři: Česko-německá rodina

Pohlaví: Dívka

Věk: 14 let

Třída: Sekunda (druhý ročník na víceletém gymnáziu)

Rodiče

Matka bilingvní dívky je české národnosti, narozena roku 1977. Otec se narodil roku 1955 v Německu. Matčin mateřský jazyk je čeština a otcův němčina, společně komunikují německy. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání a pracují v oboru germanistiky.

Stěhování

Rodina žila do prvního roku dítěte v Německu, poté se přestěhovala do České Republiky. Z hlediska osvojení si dvou jazyků tato změna neměla pro dítě žádné následky.

Jazykový vývoj dítěte

Pro dívku byla od narození dominantní čeština, jakožto mateřský jazyk a jazyk, kterým mluvilo okolí. Německy komunikuje pouze s otcem a příbuznými z jeho strany.

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Spíše ne, rodiče popisují jazykové problémy jako zcela výjimečné. Co se týče obou jazyků, dívka podle rodičů mluví jako rodilý mluvčí a nezaznamenávají u ní žádné gramatické problémy.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Dcera chybuje opravdu velmi výjimečně, pokud se tak stane, otec ji opraví.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ne, u dívky nikdy nebyla potřeba návštěva logopeda.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Jen občas se stane, že si nemůže vzpomenout na nějaké německé slovo a řekne ho česky, ale jak oba zdůrazňují, že se to stává vzácně.

Zhodnocení rodičů

Bilingvní výchovu vidí jako velmi přínosnou, díky které se dívka snadněji učí další jazyky. V neposlední řadě se dívka setkává s chválou a komplimenty, které příjemně pozvednou její sebevědomí.

2.1.4 Vzorek číslo čtyři: Jihoafricko-česká rodina

Pohlaví: Dívka

Věk: 7 let

Třída: 1. třída

Rodiče

Matka bilingvního chlapce je Češka, narozená roku 1980 v České republice, jejím mateřským jazykem je čeština. Otec se narodil v roce 1974 v Jihoafrické republice a hovoří anglicky a afrikánsky. Oba rodiče vyučují angličtinu, partnerka má vysokoškolské vzdělání a partner středoškolské vzdělání zakončené maturitou.

Stěhování

V rodině neproběhlo žádné stěhování, od narození dítěte žijí partneři v České republice.

Jazykový vývoj dítěte

Rodiče mluví na své dítě od malička svou mateřštinou, otec anglicky a matka česky. Matka s otcem spolu komunikují v anglickém jazyce. S příbuznými z Jihoafrické republiky se setkává dívka o prázdninách, dále udržuje kontakt prostřednictvím telefonátů. Jako dominantní jazyk považuje rodina češtinu, kterou dívka používá téměř neustále ve škole, s kamarády, s matkou a se svým mladším sourozencem.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, u dívky se vyskytují problémy v jazyce českém i anglickém. Často zaměňuje anglické pomocné sloveso *to be* s pomocným slovesem *to do*. U dívky se vyskytují problémy se skloňováním, dívka aplikuje český slovosled při tvoření anglických vět.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Ano, otec se snaží v anglickém jazyce své dítě opravovat, nebo chybu zopakuje a vyžaduje, aby se dcera opravila a řekla to správně.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, u dívky byla také potřeba návštěva logopeda. Po několika návštěvách logopedie a domácím cvičení problémy v českém jazyce již nepřetrvávají.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Ano, občas si napomáhá v angličtině českými slovíčky a snaží se je vyslovit s anglickou výslovností. Co se týče slovní zásoby, matka uvedla jako příklad některých jazykových nedostatků situaci s anglicky mluvícími dětmi. Při pobytu v Jihoafrické republice si hrála s místními dětmi a měla problém se s nimi dorozumět. Chyběla jí dětská slovní zásoba, kterou neměla možnost si do té doby osvojit. Od malička komunikovala anglicky pouze s otcem a prarodiči.

Příklady jazykových problémů:

1. Gramatické chyby

„*Where did you be in the morning?*“ správně věta zní: „*Where were you in the morning?*“

- Záměna slovesa *to do* s *to be*.

„*Přišli jsme k kamarádce.*“ správně věta zní: „*Přišli jsme ke kamarádce.*“

- Problém se skloňováním, kvůli angličtině, která nesklouje.

„Včera tady byli kluky.“ správně věta zní: „Včera tady byli kluci.“

- Problém se skloňováním v češtině. Angličtina má pro slovo *kluci* jen jeden tvar pro jednotné číslo *boy* a pro množné *boys*. V češtině skloňujeme slovo *kluk* v sedmi pádech.
- Dívka si zatím neosvojila tento vzorec a používá ve všech pádech stejnou koncovku.

2. Výslovnost hlásek

Dívka měla problém s hláskami *v* a *d*, které vyslovovala jako anglické [v] a [ð].

Zhodnocení rodičů

Rodina hodnotí bilingvismus jako něco pozitivního, i když občas velmi náročného.

2.1.5 Vzorek číslo pět: Americko-česká rodina

Pohlaví: Chlapec

Věk: 6 let

Třída: 1. třída

Rodiče

Matka bilingvního chlapce je Češka, narozená roku 1984 v České republice hovoří českým jazykem. Otec je Američan narozen roku 1974, jeho mateřským jazykem je angličtina. Společně rodiče komunikují v anglickém jazyce. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání, matka je docentka a otec absolvoval bakalářské studium.

Stěhování

Do dvou let věku dítěte žila rodina v Americe, od té doby žijí převážně v Čechách. Ameriku pravidelně navštěvují, tráví tam většinu svátků a prázdnin.

Jazykový vývoj dítěte

Rodiče mluvili na svého syna od narození svým mateřským jazykem, ale ve společnosti anglicky mluvících lidí zásadně anglicky. Chlapec neměl moc kontaktu s českým

jazykem, od malička navštěvoval multikulturní školku, kde většina dětí mluvila anglicky. Z tohoto důvodu je pro chlapce spíše dominantní angličtina.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, chlapec má nejvíce problém se skloňováním českých slov. Také sám o sobě mluví v ženském rodě, jelikož matka pro něj byla téměř jediný český jazykový vzor. Jeden z dalších jazykových nedostatků u chlapce souvisí s doslovným překladem z angličtiny do češtiny.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Ano, matka se snaží syna v českém jazyce opravovat.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, chlapec navštěvuje logopedickou péči pravidelně, vyslovuje české hlásky v a o jako anglické.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Ano, často si vypůjčuje anglická slovíčka, pokud nezná český výraz pro danou věc.

Zhodnocení rodičů

Rodina uvedla, že příčinou některých jazykových nedostatků může být časté stěhování nebo také nepravidelný kontakt s českým jazykem. Jako další důvod uvedli, že české školství není schopné se přizpůsobit bilingvním jedincům.

Bilingvismus považuje rodina jako velkou výhodu, která ale není zadarmo.

2.1.6 Vzorek číslo šest: Americko-česká rodina

Pohlaví: Chlapec

Věk: 10 let

Třída: 4. třída

Rodiče

Matka bilingvního chlapce je Češka, narozená roku 1972 v České republice hovoří českým jazykem. Otec je Američan narozen roku 1970, jeho mateřským jazykem je angličtina. Společně rodiče komunikují v anglickém jazyce. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání, matka pracuje jako manažerka v mezinárodní firmě a otec je vědecký pracovník.

Stěhování

Od narození dítěte žije rodina v České republice, jednou do roka navštíví cca na tři týdny anglicky mluvící zem.

Jazykový vývoj dítěte

Rodiče od narození aplikují pravidlo „*One person, one language*“, oba ho striktně dodržují a na chlapce mluví pouze svým mateřským jazykem. Ze začátku chtěl chlapec mluvit jen česky, jelikož tak mluvil s matkou a okolím, ale otec byl důsledný a mluvili spolu pouze anglicky. Chlapec vyrůstal od narození v českém prostředí a většinu času mluví česky, z toho důvodu je pro něj dominantní jazyk čeština.

Hlavní výzkumné otázky:

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, v angličtině měl problémy s gramatikou, dosazoval český vzorec do anglických vět. Tyto problémy již nepřetrvávají.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Ano, oba rodiče se snaží své dítě opravovat, pokud řekne chybu.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ne, chlapec neměl problém s výslovností při osvojování jazyků.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Chlapec má v obou jazycích rozsáhlou slovní zásobu a nepotřebuje si vypůjčovat slovíčka z druhého jazyka.

Příklady jazykových problémů

Gramatika

„*I not have it*“ správně věta zní: „*I don't have it*“

- Chlapec počeštuje anglické věty. Vytváří věty bez pomocného slovesa *to do*, protože v češtině takové sloveso neexistuje.

„*I dont have nothing*“ správně věta zní: „*I don't have anything*“

- Chlapec vytváří věty podle českého vzorce, v češtině může být více záporů v angličtině nikoliv.

Zhodnocení rodičů

Bilingvismus je rozhodně velká výhoda, v budoucnu pro něj bude jednodušší naučit se další jazyky. Díky znalosti angličtiny se domluví téměř kdekoliv. Může si rozšířit obzory, sledovat filmy v angličtině a číst si zahraniční zdroje.

2.1.7 Vzorek číslo sedm: Česko-rakouská rodina

Pohlaví: Dívka

Věk: 7 let

Třída: 1. třída

Rodiče

Rodina žije v Rakousku. Matka je Češka narozena roku 1972, její mateřský jazyk je čeština. Otec se narodil v Rakousku roku 1975, jeho mateřštinou je němčina. Matka pracuje jako sociální pracovnice a otec je majitelem stavební firmy. Společně komunikují rodiče v německém jazyce.

Stěhování

Rodina žije od narození dcery v Rakousku, žádné stěhování v rodině neproběhlo.

Jazykový vývoj dítěte

Matka mluví na svou dceru od narození střídavě německy i česky a otec německy. Dcera vyrůstá v německy mluvícím prostředí a téměř všichni na ni mluví od narození německy i bratr, který umí česky. Dívka od malička mluví pouze německy a českému jazyku pouze rozumí, ale dodnes se nenaučila česky hovořit.

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Co se týče německého jazyka, dívka nemá žádné problémy v oblasti gramatiky.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Rodina si není vědoma, že by dívka dělala nějaké chyby v německém jazyce.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ne, dívka nemá problémy s výslovností v německém jazyce.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Ne, dívka hovoří pouze německým jazykem, z toho důvodu se u ní tento problém nevyskytuje.

Zhodnocení rodičů

Rodina považuje nepravidelný kontakt s českým jazykem jako jednu z příčin toho, že dívka nehovoří česky. Dalším zásadním pochybením bylo podle matky to, že nebyla důsledná a mluvila na dceru většinu času německy a to z toho důvodu, že když na dceru mluvila česky, dcera ji odvětila, že jí nerozumí.

Rodina hodnotí bilingvismus jako něco pozitivního, i když dcera česky nehovoří, tak všemu rozumí. Dokáže například překládat ostatním členům rodiny v Rakousku, co říká česká babička, která německy nemluví.

2.1.8 Vzorek číslo osm: Česko-německá rodina

Pohlaví: Dívka

Věk: 7 let

Třída: 1. třída

Rodiče

Matka bilingvního jedince je Češka narozená roku 1972, její mateřský jazyk je čeština. Otec je Němec, narozen roku 1952, jeho mateřštinou je němčina. Společně komunikují rodiče v německém jazyce. Matka působí jako vysokoškolská pedagožka, otec je učitel na gymnáziu.

Stěhování

Rodina od narození dítěte žije v České republice, v průběhu života dívky v rodině neproběhlo žádné stěhování.

Jazykový vývoj dítěte

Rodina od narození dcery striktně dodržuje pravidlo „*One person, one language*“, kdy otec i matka na dceru mluví od narození svou mateřštinou. Pro dítě je od narození dominantní jazyk čeština, jakožto mateřský jazyk dívky a jazyk jejího okolí. Německy hovoří pouze s otcem a příbuznými z Německa, s kterými je v kontaktu přibližně jednou do měsíce.

1. Mělo dítě nějaké problémy v oblasti gramatiky v jednom z jazyků? (např. záměna slovosledu) Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, dívka má problémy se slovosledem v německém jazyce, stejně tak i s tvořením otázek. Formuluje věty podle českého jazykového vzorce.

Také má problém s tvořením slovesa v příčestí minulém, kdy se snaží vytvořit sloveso nepravidelné jako sloveso pravidelné viz příklad. Tento problém mají i monolingvní děti, před nástupem do školy, kde si následně pravidla silných sloves osvojí.

2. Snažíte se dítě opravovat, když řekne něco špatně? Nebo si myslíte, že by se nemělo opravovat?

Otec svou dívku neopravuje tak často. Důležité pro něj je, že dceři rozumí. Naopak matka se snaží být důsledná a opakující se chyby opravuje.

3. Vyskytovaly se u dítěte problémy, co se týče výslovnosti při osvojení jazyků? Byla potřeba například návštěva logopeda? Přetrvávají tyto problémy dodnes?

Ano, dívka má problém s výslovností hlásek v němčině i v češtině. Dívka navštěvovala logopedickou péči po dobu jednoho roku. Některé problémy s výslovností u dívky stále přetrvávají.

4. Mělo dítě v obou jazycích dostatečnou slovní zásobu? Nepomáhá si v jednom z jazyků používat slovíčka z jazyka druhého?

Ano, občas se stane, že dívka použije české slovíčko v německé větě. Na svůj věk je její česká slovní zásoba velmi rozšířená. Oproti němčině, ve které často nemůže najít správný výraz pro určitou věc a vypůjčí si ho z češtiny.

Příklady některých jazykových problémů:

1. Používání německých slovíček v českých větách

„Wann schon kommt die dálnice?“

2. Nesprávné použití přičestí minulého

„Papa wo hast du die Schussel gegibt?“

3. Použití nesprávného slovosledu v otázce

„Welche hat der Elefant Farbe?“ správně věta zní: „Welche Farbe hat der Elefant?“

4. Nesprávná výslovnost hlásek

- Problémy s výslovností německých fonémů *ü* a *ö*, například německé slovíčko *Küche* vyslovuje bez přehlásky jako *Kuche*.
- Problémy s německými hláskami *Ich-Laut* a *Ach-Laut*.
- Německé třené *r* dívka vyslovuje jako české předoazyčné *r*.
- Dívka má také problémy s výslovností hlásek *l*, *č* a *š*.

Zhodnocení rodičů

Rodiče považují bilingvní výchovu jako něco velmi pozitivního. Pro dívku je velká výhoda hovořit dvěma různými jazyky bez namáhavého učení. Otec dodal, že z této bilingvní výchovy také profituje, jelikož je Němec žijící v České republice a hovořit česky neumí, je pro něj výhodou, že dcera mu může cokoliv přeložit do němčiny.

2.2 Výsledky výzkumného šetření

V této kapitole budu porovnávat výsledky svého výzkumného šetření. Tohoto kvalitativního šetření se zúčastnilo osm bilingvních rodin. Tyto rodiny bych definovala jako velmi různorodé, u každé rodiny se objevovaly individuální jazykové problémy, co se týče osvojování druhého jazyka. V jednom případě nemělo dítě problém ani s jedním z jazyků, naopak další druhý jazyk ovládalo pouze pasivně. Dále se budu snažit prezentovat výskyt společných jazykových problémů.

Problémy s gramatikou a slovosledem

Uspořádání slov v německé větě není zdaleka tak volné jako v češtině. Pořádek slov v němčině má svá přesná pravidla, která je nutné respektovat. Jeden z příkladů je sloveso stojící na konci ve vedlejší větě. U dvou z osmi případů s dominantním jazykem češtinou, se projevila tendence aplikovat český slovosled na jazyk druhý, v tomto případě na angličtinu a němčinu. („*Welche hat der Elefant Farbe?*“, „*Welches möchtest du Eis?*“).

U dvou dětí, kdy je dominantním jazykem angličtina a němčina, se vyskytly problémy s psaným projevem v češtině. („*Cdo to udělal?*“)

U poloviny zkoumaných anglicko-česky mluvících dětí se prokázalo používání dvou a více záporů v jedné anglické větě („*I can't see nothing*“). V češtině je přirozené používat dvojitý zápor. Říkáme například, že si nic nepamätujeme, nikdo nic neřikal apod. V anglické větě se používá pouze jeden zápor („*I can't see anything*“) s výjimkou některých případů., což opět potvrzuje aplikování českého jazykového vzorce na jazyk druhý.

Problémy s výslovností hlásek

U dvou ze čtyř anglicko-česky mluvících dětí nastaly problémy související s výslovností české hlásky *v*, jejíž výslovnost se nepochybně neliší od anglickému *v*. Bilingvní dívka hovořící česko-německy má problém s výslovností německého třeného *r* a vyslovuje ho jako české předoazyčné *r*. U dvou dětí hovořících anglicko-česky a česko-německy rodiče zaznamenali problém při výslovnosti fonému *č* a *ř*, podle rodičů tato chybná výslovnost nemá souvislost s bilingvní výchovou. Ostatní problémy s hláskami jsou zcela individuální, není zde jakýkoliv společný znak s ostatními jedinci ani důvod myslet si, že jsou tyto problémy zapříčiněné bilingvní výchovou.

Vypůjčování si slovíček („*Borrowing*“)

Vypůjčování si slovíček bylo potvrzeno u šesti z osmi zkoumaných bilingvních dětí. Tento jev je pro dvojjazyčnost zcela typický. Využívání tzv. „*borrowing*“ bývá zapříčiněno tím, že jedinec se dokáže lépe vyjádřit v jednom či druhém jazyce a vypůjčování mu dává možnost využít správný výraz. Rodiče uvedli jako důvod míchání jazyků také to, že s řadou výrazů a obrátů nepřišli bilingvní jedinci v druhém jazyce do kontaktu. („*Wann kommt schon die Dálnice?*“) Německy mluvící otec udal důvod, že dcera nemůže slovíčko znát, jelikož s ní o dálnici nikdy nemluvil.

Opravovat ano nebo ne?

Všichni zkoumaní bilingvní jedinci hovořící dvěma jazyky jsou svými rodiči opravováni. Otázkou zůstává, zda je to správné. Důležité v této situaci je, nepřehánět to s opravováním, ani opakuje se chyby nenechávat bez povšimnutí. Dvojjazyčnému dítěti by se mělo věnovat více pozornosti v obou jazycích. Snažit se mu číst a pokud už nějakou chybu udělá, tak ji taktně opravit, například nahlédnout společně do slovníku, nebo se mu snažit danou věc zábavným způsobem vysvětlit.

„*One person, one language*“

Z osmi dvojjazyčných rodin striktně využívá metodu „*One person, one language*“ pouze polovina. Další dvě dělají kvůli okolnostem výjimku a v posledních dvou případech jeden z rodičů tyto dva jazyky střídá. Kvůli rozmanité věkové kategorii nelze potvrdit, že u všech bilingvních jedinců, kteří využívají metodu „*OPOL*“ dochází k lepším jazykovým výsledkům.

Bilingvní výchova jako něco pozitivního

Všech osm zkoumaných rodin bere bilingvní výchovu jako něco velmi pozitivního a přínosného, co s sebou nese spoustu možností. Děti mají větší přehled ve světě díky čtení zahraničních zdrojů. Bývá pro něj jednodušší naučit se třetí jazyk. Další výhodou je tlumočení pro ostatní členy rodiny. Konkrétně u anglického jazyka převažuje výhoda domluvit se téměř po celém světě. Některé rodiny považují bilingvní výchovu jako velmi náročnou, ale ve výsledku za to tato námaha stojí.

3 ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce „Bilingvismus a problémy s ním spojené“ bylo poukázat na problémy bilingvních jedinců z lingvistického hlediska. Soustředila jsem se na vztah mezi prvním a druhým jazykem, na konkrétní výhody a problémy jednotlivých bilingvních dětí při osvojování dvou jazyků.

V teoretické části jsem popsala vývoj řeči od předřečového období až po období předškolního věku. V další části své bakalářské práce jsem charakterizovala bilingvismus jako samostatný a dále jsem kategorizovala jeho druhy. Shromáždila jsem informace o historickém vývoji a o různých názorech během 20. a 21. století. V poslední části jsem popsala zásady bilingvní výchovy.

Výzkum probíhal formou rozhovorů. Otázky byly směřovány na rodiče bilingvního dítěte. Nejobtížnějším úkolem bylo najít vhodné rodiny pro mou práci, kdy jsem musela vyhledat osm rodin, které hovoří pouze dvěma jazyky a dodržet věkovou hranici dítěte od šesti do šestnácti let. Spolupráci s rodinami hodnotím jako velmi pozitivní, všech osm zúčastněných rodin bylo velmi ochotných poskytnout mi informace k výzkumné části. Většina z nich začala po prvním setkání své děti více pozorovat, co se jazykové stránky týče. Své poznatky mi následně posílali emailem, nebo mi je předali osobně při dalších schůzkách.

Primární dotazy k výzkumné části byly směřovány hlavně na jazykový vývoj dítěte a případná jazyková úskalí. Vedlejší otázky byly zaměřeny na informace o rodičích, proces učení dítěte, komunikace jedince s rodinou a okolím, případné stěhování rodin do jiné země a v neposlední řadě na názory rodičů na bilingvismus. V části svého výzkumného šetření jsem charakterizovala nejčastější jazykové problémy a jejich společný výskyt. Zaměřila jsem se na jazykové nedostatky v oblasti gramatiky, výslovnosti a vypůjčování si slovíček z jednoho jazyka do jazyka druhého. Ve své hlavní výzkumné části jsem také řešila otázku, zda by rodiče měli své dítě opravovat.

V mé první výzkumné otázce jsem řešila problémy s gramatikou a slovosledem. U dvou anglicko-česky mluvících dětí se potvrdila tendence používat dvojitý zápor v anglické větě, kterou jedinci přejali z českého jazyka. U dvou dětí hovořících anglicko-česky a česko-německy se vyskytl problém se správným pořádkem slov

ve větě, kterou skládají podle slovosledu v jazyce českém. Myslím si, že správný slovosled v německé větě je jedním z nerozsáhlejších jazykových problémů u česko-německy mluvících dětí, jelikož německý slovosled se velmi liší od toho českého. U dvou dětí s dominantním jazykem anglickým a německým se také prokázal problém ve psaném projevu v jazyce českém.

Další výzkumná otázka se zaměřovala na vypůjčování slovíček tzv. „*Borrowing*“. Tento problém se ukázal být nejvíce frekventovaným jevem, co se jazykových problémů týče. V tomto případě si vypůjčuje slovíčka šest z osmi zkoumaných dětí.

Třetí výzkumná otázka se zabývala oblastí fonetickou. Problém s výslovností hlásek se ukázal u mnoha dětí, avšak jen u tří jedinců bylo zřejmé, že tyto nedostatky jsou způsobené bilingvní výchovou. U dvou anglicko-česky hovořících jedinců se ukázal problém s výslovností hlásky *v*, kterou vyslovovali jako anglické *v*. Bilingvní dívka hovořící česko-německy má problém s výslovností německého třeňého *r* a vyslovuje ho jako české předoazyčné *r*.

Svou výzkumnou část jsem zakončila otázkou, zda by rodiče své dítě měli opravovat. U všech zkoumaných dvojjazyčné hovořících dětí dochází k opravování. Jak už jsem shrnula ve své výzkumné části, rodiče by neměli opakované chyby svých dětí nechat bez povšimnutí a zároveň by tyto chyby neměli neustále opravovat.

V této práci jsem došla k závěru, že bilingvismus jako takový je velmi pozitivní záležitostí a velkým přínosem pro všechny dotázané rodiny, ale nese s sebou jistá úskalí. Druhý jazyk bývá velmi často ovlivňován jazykem dominantním, ať už v případech skládání vět, výslovnosti, nebo vypůjčování si slovíček. Těmto problémům nelze zcela zamezit. I u rodin, které striktně dodržovali metodu „*One person, one language*“, se projeví jazykové problémy.

Je těžké jednotně definovat, jak by měli rodiče v této bilingvní výchově postupovat, jelikož každé dítě je zcela individuální a má individuální potřeby. Nic a nikdo není perfektní, to samé platí i o bilingvismu. Myslím si, že u každého bilingvního jedince se najdou nějaké jazykové nedostatky. Jedinec nikdy není perfektně bilingvní anebo monolingvní. V potaz také musíme brát fakt, že

jazyková vybavenost dítěte se stále vyvíjí a jazykové nedostatky, se kterými se děti dnes potýkají, mohou během krátké doby zmizet. U některých jedinců mohou jazykové problémy trvat déle, u jiných naopak jazykové nedostatky mohou trvat jen krátkou dobu. Jazyk je vývoj, který probíhá celý život a vlastně není nikdy u konce.

4 RESÜMEE

Das Ziel meiner Bachelorarbeit „Zweisprachigkeit und die damit verbundenen Probleme“ war, auf die Probleme der bilingualen Kinder aus linguistischer Sicht hinzuweisen.

Ich konzentrierte mich auf die Beziehung zwischen der ersten und zweiten Sprache, die konkreten Vorteile und Probleme einzelner bilingualen Kinder bei dem Erwerb zweier Sprachen.

Im theoretischen Teil habe ich die Entwicklung der Sprache vom vorsprachigen Zeitraum bis zum Vorschulalter beschrieben. Im nächsten Teil meiner Arbeit habe ich den Bilingualismus selbst charakterisiert und weiter habe ich seine Arten kategorisiert. Ich habe Informationen über seine historische Entwicklung und über verschiedene Meinungen im Laufe des 20. und 21. Jahrhunderts versammelt. Im letzten Teil habe ich die Prinzipien der bilingualen Erziehung beschrieben.

Die Forschung erfolgte in Form von Gesprächen, die Fragen waren an die Eltern eines bilingualen Kindes gerichtet. Die schwerste Aufgabe war, geeignete Familien für meine Arbeit zu finden, wobei ich acht Familien, die zweisprachig kommunizieren, mit zwei Sprachen reden, finden und dabei die Altersgrenze vom Kind von sechs bis sechzehn Jahren einhalten musste.

Die Kooperation mit den Familien bewerte ich sehr positiv, alle acht Familien waren sehr gewillt, mir Informationen zum Forschungsteil zur Verfügung zu stellen. Die meisten von ihnen begannen nach der ersten Begegnung ihr Kind, was die sprachliche Seite angeht, mehr zu beobachten. Ihre Erkenntnisse haben sie mir dann per E-Mail mitgeteilt, oder mir persönlich bei den nächsten Begegnungen gesagt. Alle fanden diese Bachelorarbeit sehr interessant und zeigten großes Interesse an dem Lesen der vollendeten Arbeit.

Die primären Anfragen zum Forschungsteil waren besonders auf die Sprachentwicklung des Kindes und mögliche Sprachen-Fallstricke ausgerichtet. Die Nebenfragen drehten sich um Informationen über die Eltern, den Lernprozess des Kindes, die Kommunikation des Einzelnen mit der Familie und der Umgebung,

eventuelle Umzüge der Familien in ein anderes Land und nicht zuletzt um die Meinungen der Eltern über Bilingualismus.

Im Teil meiner Forschungsuntersuchung habe ich die häufigsten sprachlichen Mängel und ihr gemeinsames Vorkommen charakterisiert. Ich habe mich auf sprachliche Mängel im Bereich der Grammatik, Aussprache und dem Transfer von Vokabeln von einer in die andere Sprache konzentriert. Im Hauptteil meiner Forschungsuntersuchung habe ich ebenfalls die Frage, ob Eltern ihr Kind korrigieren sollten, behandelt.

In meiner ersten Forschungsfrage habe ich die Probleme mit der Grammatik und der Wortstellung untersucht. Bei zwei der Englisch-Tschechisch sprechenden Kindern wurde die Tendenz zur doppelten Verneinung, welche sie aus dem Tschechischen übernahmen, zu benutzen bestätigt. Bei zwei Englisch-Tschechisch und Tschechisch-Deutsch sprechenden Kindern gibt es das Problem mit der korrekten Wortreihenfolge im Satz. Sie komponieren die Wörter nach der tschechischen Wortstellung. Ich finde diese Probleme als das umfangreichste Sprachproblem bei Deutsch-Tschechisch sprechenden Kindern, da sich die Wortstellung im Deutschen von der Tschechischen sehr unterscheidet. Bei zwei Einzelpersonlichkeiten mit der Deutschen oder Englischen dominierenden Sprache wurde auch das Problem mit dem geschriebenen Text im Tschechischen nachgewiesen.

Die nächste Forschungsfrage fokussierte sich auf das Ausborgen der Vokabeln, die sogenannten „*Borrowing*“. Dieses Problem zeigt sich als das häufigste Phänomen, was die Sprachprobleme angeht. In diesem Fall leihen sich sechs von den acht untersuchten Kindern den Wortschatz.

Die dritte Forschungsfrage hat sich mit dem Lautbereich beschäftigt. Das Problem mit der Aussprache der Laute zeigt sich bei vielen Kindern, jedoch nur bei drei Einzelnen ist es offensichtlich, dass dieses Problem von der bilingualen Erziehung kommt. Bei zwei Englisch-Tschechisch sprechenden Kindern zeigte sich das Problem mit der Aussprache des tschechischen [v], welches dem englischen [v] sehr nahe steht. Ein bilinguales Mädchen, welches Deutsch-Tschechisch spricht, hat ein Problem mit der Aussprache von dem deutschen Reibe-R, welches sie als das tschechische Zungenspitzen-R aussprach.

Meinen Forschungsteil schloss ich mit der Frage, ob Eltern ihre Kinder korrigieren sollten, ab. Bei allen untersuchten Kindern gibt es die Korrektur. Wie ich schon in meiner Forschungsarbeit zusammenfasste sollten die Eltern die Fehler nicht ohne Korrektur lassen, aber sie sollten zugleich die Fehler auch nicht immer verbessern.

In meiner Arbeit bin ich zu dem Schluss gekommen, dass der Bilingualismus, obwohl er sehr positiv für alle befragten Familien ist, auch seine Fallstricke hat. Die zweite Sprache wird sehr oft von der dominanten Sprache beeinflusst, sei es im Fall der Wortreihenfolge, in der Wortausleiheung oder in der Aussprache. Diese Probleme kann man nicht ganz verhindern. Auch bei den Familien bei welchen die Regel „*One person, one language*“ streng eingehalten wird, haben die genannten Sprachprobleme gezeigt.

Es ist sehr schwer zu sagen, wie die Eltern bei der bilingualen Erziehung vorgehen sollten, da jedes Kind ein eigenes Individuum ist und auch individuelle Bedürfnisse hat. Nichts und niemand ist perfekt und das gilt auch beim Bilingualismus. Meiner Meinung nach findet man bei jedem bilingualen Einzelnen irgendwelche Sprachprobleme. Der Einzelne ist niemals perfekt bilingual oder monolingual. Es muss auch berücksichtigt werden, dass die Sprachkenntnisse des Kindes in der Entwicklung sind und dass die Sprachprobleme, die das Kind momentan hat, innerhalb von kurzer Zeit verschwinden können. Bei manchen können die Probleme eine langfristige Sache sein, bei anderen kann es eine kurzfristige Sache sein. Die Sprache ist ein ganzes Leben lang in der Entwicklung, man kann also sagen, dass jeder seine sprachlichen Kompetenzen ein Leben lang weiterentwickelt.

5 SEZNAM LITERATURY

BLOOMFIELD, Leonard (1933). *Language*. New York: Holt, Rinehart & Winston. ISBN 0-04-400016-2.

HARDING-ESCH, Edith a Philip RILEY (2008). *Bilingvní rodina*. Praha: Portál. ISBN 978-807367-358-1.

JUSZCYK, Petr, Angela FRIEDERICI, Jeanine WESSELS, Vigdis SVENKERUD a Anne Marie JUSZCYK. (1994). Infants sensitivity to the sound patterns of language words. *Journal of Memory and Language*. Elsevier. ISSN 0749-596X.

LAM, Agnes (2001). *The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages, Bilingualism*. Cambridge: University Press. ISBN 9780521805162.

JESPERSEN, Otto. (1922). *Language*. London: George Allen and Unwin
ISBN: 9780044000075.

KUTÁLKOVÁ, Dana (2010). *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3080-6.

MERTIN, Václav a Ilona GILLEROVÁ (eds.) (2003). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál ISBN 80-7178-799-X.

MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka ŠULOVÁ a Lucie SCHÖLL (2011). *Bilingvismus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7357-678-3.

PAPUŠEK, Hanuš a Mechthild PAPUŠEK (1987). Intuitive parenting a dialect counterpart to the infant's integrative competence. In Osofsky, (Ed.). J.D. *Handbook of Infant Development*. New York: Wiley. ISBN 978-0471885658.

PARADIS, Michael a Ivan LEBRUN. (1984) *Early bilingualism and child development*. Lisse, Swets & Zeitlinger. ISBN 978-9026504631.

PRŮCHA, Jan (2011). *Dětská řeč a komunikace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3603-7.

VÁGNEROVÁ, Marie (2012). *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-773-2.

ŠTEFÁNIK, Jozef (2000). *Jeden člověk, dva jazyky*. Bratislava: Academic Electronic Press. ISBN 80-88880-41-6.

ŠTEFÁNIK, Jozef (ed.) (2004). *Antológia bilingvizmu*. Bratislava: Academic Electronic Press. ISBN 80-88880-54-8.

ŠTEFÁNIK, Jozef (2000). *Bilingvismus na pozadí dvoch morfológicky odlišných typov jazykov. Intenčný bilingvismus u detí*. Bratislava: Univerzita Komenského. ISBN 80-223-1408-0.

Internetové zdroje:

BACHÁROVÁ, Gabriela a Markéta ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ. Bilingvní výchova: přináší dětem jen výhody, nebo i rizika?. *Šance dětem* [online]. 2015 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz>

BONFIGLIO, Chontelle. 10 Amazing Benefits of Being Bilingual. *Bilingual Kidspot* [online]. 2017 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://bilingualkidspot.com/2017/05/23/benefits-of-being-bilingual/>

ŠŮULOVÁ, Lenka. Počátky řečového vývoje a specifický vliv mateřské a otcovské mluvy. *Psychologická řada PSY-004* [online]. 2006 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/134_004_Sulova.pdf